

Юрса Л. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПСЕВДОНАУКОВА ТЕОРІЯ «РУСИНСЬКОЇ» МОВИ

Анотація. У статті визначено статус «русинської» мови на Закарпатті. Проаналізовано псевдонаукові підходи, які використовуються ідеологами «русинства» з метою дезінтеграції суспільства. Вказано на причини становлення «русинства». Також ми звернули увагу на лінгвістичні праці пропагандистів «русинства», які не мають жодних наукових підстав для існування, а базуються виключно на антинаукових теоріях.

Ключові слова: неорусини, «русини», дезінтеграція, культура, етнос.

Постановка проблеми. Наше дослідження полягає в тому, щоб показати, як на лінгвістичному рівні впроваджуються сепаратистські ідеї, які можуть призвести до геополітичних змін країни. Крізь призму «русинської» ідеології простежуються дестабілізаційні рухи в суспільстві, які вигідні для політично-економічних інтересів не тільки всередині держави, але й поза її межами.

Ідеї «русинства» в Україні базуються на псевдонаукових підходах і спрямовані на дезінтеграцію суспільства, підміну понять.

За межами України «русинство» має на меті асимілятивні процеси українських переселенців і послаблення країни на міжнародній арені.

Питання «русинства» має важливі наукові та практичні завдання.

До наукових завдань «русинської» проблеми належить розвінчання будь-яких міфів щодо існування окремого народу, які базуються на псевдонаукових і псевдоісторичних теоріях.

На практиці проблема «русинства» повинна бути розглянута у розрізі лінгвістичної та політичної площин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кінці XIX ст. на території історичного Закарпаття виник псевдолінгвістичний «русинський» рух. Місцеві мадярофіли та москвофіли намагались протидіяти зародженню на цих територіях українського національного поступу. З цією метою прагнули створити на Закарпатті антиукраїнський осередок. Ідеологами москвофільства на Закарпатті вважають І. Сільвая, Є. Фенцика, А. Добрянського. Ці культурні діячі орієнтувалися на царську Росію, хотіли прийняти російську літературну мову, а точніше – «язичіє» (поєднання російської, церковнослов'янської та місцевих діалектизмів і мадяризмів). Питання «русинства» розглядав ряд як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Доводили, що автохтонне населення історичного Закарпаття органічно входить до мовного та етнічного простору української культури. Також науковці оцінили небезпеку наслідків неорусинського руху для цілісності українського етномовного та геополітичного простору. Проблема «русинства» розглянута у розвідках Йосипа Дзєндзелівського, Миколи Дуйчака, Василя Німчука, Олексі Мишанича, Миколи Мушинки, Павла Чучки, Миколи Штеця, Любомира Бєля. На теоретичних, історичних матеріалах

мовознавці доводили, що автохтонне населення Закарпаття належить до української етномовної спільноти.

Метою статті є аналіз мовно-історичних змін, які відбулись на території Закарпаття та призвели до зародження псевдонаукового напрямку – «русинства».

Виклад основного матеріалу. Упродовж XIX ст. відбувались дискусії на теренах історичного Закарпаття. Ніхто з її учасників не заперечував того факту, що «русини», які тут проживають, належать до єдиного українського етносу, так само як і «русини» Галичини чи Буковини.

Головним пропагандистом «русинськості» посттоталітарної доби вважають канадського вченого П.-Р. Магочі.

П.-Р. Магочі та його прибічники намагаються довести самотність «русинського» народу та його мови.

Такі псевдогіпотези не мають жодного наукового підґрунтя, але їх втілення може призвести до геополітичних змін в Україні.

Неорусини використовують технологічні прийоми, які імітують наукові методи.

За словами Міхаєля Мозера, «якщо сучасні адепти русинського руху стверджують наявність окремої русинської національної та мовної свідомості ще до XX ст., то з цим погодяться не всі історики та мовознавці. Зайве повторювати тут історію етноніма «русини», що його галицькі українці замінили новим етнонімом «українці» тільки наприкінці XIX ст. (досягнувши тим виразнішого дистанціювання від постави москвофілів і водночас затерши – поготів для нефахівців – глибше коріння своєї «руської» історії) [1, с. 367].

Знаний пропагандист «русинства» Володимир Феденишинець ще у 1990 році запропонував латинську графіку для «русинської» мови, бо це, на його думку, «відповідає європейським традиціям русинів та свідчитиме про європейську належність русинської культури» [2, с. 223–224].

Ініціативу В. Феденишинця підтримав священник Пряшівщини – Франтішек Крайняк.

У 2009 році Ф. Крайняк публікує латинографічний переклад «Tetrajevanhelije». Також заснував «Общество св. Йоана Крестителя», яке активно використовує латинку для «русинських» публікацій «Русинського грекокатолицького календаря» та часопису «Artos».

Окрім латинізації «русинської» абетки, прихильники неорусинства публікували свої твори також церковнослов'янською мовою. Наприклад, закарпатець-неорусин Михайло Кемін у 90-х роках XX ст. проголошує: «Руський домъ, ци домъ Русинський / не дарованный панами, / Што живут десь там далеко / в Америць за морями / Не дарованный и тыми, кто прийшов до нас братами» [2, с. 225].

У 1992 році П.-Р. Магочі організував Міжнародний науковий семінар з «русинської» мови, на якому було ухвалено використовувати у «русинській» мові тільки кирилицю. Проте простежуються подвійні стандарти ідеологів «русинства»

у мовних текстах. Наприклад, у 2009 році Світовий конгрес русинів, який, до речі, теж організував П.-Р. Магочі, схвалює видання Євангелія латинкою.

Окрім використання кирилиці та латинки, «русинська» мова має інші проблеми, зокрема такі:

- кілька варіантів одних і тих самих орфограм;
- офіційно визнані 4 «штандарти», кожен з яких має свої риси та використовує власний правопис.

За словами Л. Белея, «основною причиною, що впливає на формування правописної системи «русинської» мови, є імперативна настанова ідеологів неорусинства використовувати правопис як засіб відчуження «русинської» мови від української. І українська, і «русинська» мови використовують буквено-звукове письмо, а різниця у звуковій системі української літературної мови та говорів історичного Закарпаття зводиться головним чином до голосного середнього ряду [ы], якого нема в українській літературній мові. Якби правопис використовували не з ідеологічною метою, а для найточнішого відтворення на письмі усного мовлення, то різниця між українською та «русинською» системою правопису мала би зводитись лише до появи додаткової «русинської» літери на позначення звука [ы], якої нема в українській абетці [2, с. 227].

У «русинських» абетках кількість літер коливається від 34 до 38, що теж викликає дисонанс у її стандартизації та кодифікації.

У прашівському та лемківському штандартах «русинської» мови – 34 літери, у закарпатському – 35. Надія Печора, яка написала підручник «Русинський язык», подає «Русинський алфавіт», який налічує 36 літер і 2 «русинські графчні сигналні знаки» [2, с. 228].

Автори «русинських» підручників вдаються до власного бачення способів вираження мови, через що у їхньому «правописі» цілковита безпринциповість і хаос.

Найчастіше використовують історичний або фонетичний принципи правопису, часто поєднують їх, що призводить до нісенітності у сфері орфографії.

Окрім граматики, для підсилення своєї ідеології «русинства» її пропагандисти створюють чималу кількість словників, кількість яких не відповідає якості.

З кінця ХХ ст. – поч. ХХІ ст. неорусини опублікували близько 30 словників, зокрема такі: Ю. Панько «Орфографічний словник русинського языка» (1994), І. Керча «Словник русинсько-руський» (2007), Ю. Чорі «Словарь русинського языка» (2013–2015), М. Алмашій, М. Ухаль «Русинсько-російсько-українсько-латинський словарь лінгвістичної термінології» (2014) та ін.

Часом реєстр цих словників сягає 40–70 тисяч слів. Хоча укладались вони не групами лексикографів, а одноосібно авторами. Зрозуміло, що це вказує на їхню антинауковість. За словами Л. Белея, розширення реєстру словника – це «технологічний прийом їхніх укладачів. Вони, очевидно, намагаються представити великий обсяг реєстру «русинських» словників, що не поступається аналогам з інших слов'янських мов, як неспростовне свідчення окремішності «русинської» мови» [2, с. 263].

Необхідно зазначити, що самі жителі Закарпаття вважають себе українцями і хочуть жити в державі Україна. Про це свідчать результати Всеукраїнського референдуму, який відбувся 1 грудня 1991 року. Близько 1 млн жителів Закарпаття (92,5 % від усього місцевого населення) проголосували за незалежність України.

За словами В. Піпаша, «русинство» не мало цілісності як рух. «Відповідно до орієнтації на ті чи інші зарубіжні центри, можна виділити чотири його течії: москвофільську, мадяронську, підкарпаторусинську (тутешницьку) та чехофільську (після розпаду Чехословаччини її прихильники приєдналися до «тутешняків»). Перша орієнтувалася на Росію, друга – на Угорщину, «тутешницька» – на американських русинів, чия замовлення на утворення окремого «народу» взявся виконувати П.-Р. Магочі. Між течіями та організаціями, які утворилися, почалися чвари, зокрема через лідерство та зарубіжну фінансову допомогу» [3, с. 65].

Л. Белей на теоретичних і практичних матеріалах викриває маніпуляційні технології, доводить безпідставність «русинського» питання.

За словами М. Штеця, «штучний політичний поділ місцевого населення на українців і русинів не міг автоматично створити потрібних передумов для кодифікації норм нової (четвертої, східнослов'янської) мови. Бракувало тут критерію суцільної русинської території, далі – критерію культурно-історичного, згідно з яким місцевий український етнос ніколи не усвідомлював себе (у розумінні сучасного політичного русинізму) як окремий народ, який не має нічого спільного з рештою українського народу...» [4, с. 75].

У 1830 році відомий історик, лінгвіст Михайло Лучкай видав у Будині граматику під назвою «Грамматика мови слов'яно-руської або старослов'янської й говірки малоруської, ще й тепер живої в Карпатах». Нею науковець засвідчив, що закарпатські говірки належать до української мови.

Також такий авторитетний учений, як В. Бірчак, наголошує на тому, що писемність, якою послуговувались жителі Закарпаття, незважаючи на територіальну належність, належить до української. За словами В. Бірчака, тут виступають «ті самі напрями, мотиви, ідеї, ті самі змагання. Але оскільки Підкарпатська Русь весь час жила іншим політичним життям, була залежна від інших політичних та культурних осередків, то «спостерігаємо на її культурі та її письменстві деякі одмінності» [5, с. 5].

Результатами нашої роботи є систематизація наукових гіпотез, які на теоретичних матеріалах розкривають псевдонауковий підхід до формування «русинської» мовно-етнографічної системи.

Висновки. «Русинство», «русинська» мова – це псевдонаукові твердження, які були висунуті рядом науковців у кінці ХІХ ст. на території Закарпаття. За допомогою маніпуляційних схем неорусини намагаються впровадити у свідомість суспільства ідеї про окремішність нації, яка має свій колорит, мову, традиції. Зрозуміло, що такі неправомірні рухи не можуть відбуватись без підтримки тих осіб, які мають власні політичні чи економічні інтереси.

Мовні спекуляції відбуваються на території Закарпаття через те, що впродовж кількох століть ця область входила до складу різних держав і, відповідно, була відірвана від будь-яких національно-визвольних рухів, що відбувались по інший бік Карпат. Така ізоляція призвела до сповільнення національного відродження та самоідентифікації. Проте основною особливістю етнічної належності є той факт, що жителі Закарпаття завжди вважали себе українцями.

На результатах теоретичних розвідок мовознавців ми навели безапеляційні факти, які засвідчують про псевдонауковий підхід до визнання окремої «русинської» мови, народу.

Такі рухи несуть небезпеку для цілісності держави та підриву її авторитету на міжнародній арені.

За часи незалежності так і не створено стратегії, яка б забезпечувала унеможливлення існування неправомірних рухів, які несуть загрозу для етнокультурної та політичної цілісності держави.

З метою усунення провокацій і насадження хибних теорій в Україні повинна функціонувати дієва мовна політика, яка б врегулювала всі безглузді, антинаукові твердження.

Література:

1. Мозер М. Причинки до історії української літературної мови: монографія. Вінниця: «Нова книга», 2011. 848 с.
2. Белей Л. «Русинський» сепаратизм: націєтворення in vitro. Київ: «Темпора», 2017. 392 с.
3. Піпаш В. Політичний підтекст «русинського питання» у Закарпатті. Науковий збірник музею української культури у Свиднику. Свидник, 2011. № 26. С. 59–73.
4. Штець М. До питання кодифікації «русинського язика». Науковий збірник музею української культури у Свиднику. Свидник, 2011. № 26. С. 74–85.
5. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Русі. Ужгород, 1993. 200 с.

Юрса Л. В. Псевдонаучная теория «русинского» языка

Аннотация. В статье определен статус «русинского» языка на Закарпатье. Проанализированы псевдонаучные подходы, которые используются идеологами «русинства» с целью дезинтеграции общества. Указано на причины становления «русинства». Также мы обратили внимание на лингвистические труды пропагандистов «русинства», которые не имеют никаких научных оснований для существования, а базируются исключительно на антинаучных теориях.

Ключевые слова: неорусины, «русины», дезинтеграция, культура, этнос.

Yursa L. Pseudoscientific theory of “rusyn” language

Summary. The article defines the status of “rusyn” language in Transcarpathia. Pseudoscientific approaches are analyzed which is used by ideologists of “Rusynstva” with the purpose of disintegration of society. Indicated on reasons of the formation of “rusynism”. We also pay attention to the linguistic works of the propagandists of “rusynstva”, which do not have any scientific basis for existence, but are built exclusively on anti-scientific theories.

Key words: neorusyny, “rusyny”, disintegration, culture, ethnos.